

Påven, tillväxten och fattigdomen

Den nye påven Franciskus diskuterar i sitt påvliga brev (Franciskus 2013) frågor om fattigdom, ojämlikhet, exkludering, tillväxt, *laissez-faire*-ideologin, skatteflykt och mycket annat. I årets första ledare här i *Ekonomisk Debatt* (Berggren och Nilsson 2014) kritiserar påven för att missa att tillväxt är ett kraftfullt medel för att höja de fattigastes inkomster. Påvens brev innehåller dock inte i första hand en kritik av tillväxt, utan av *laissez-faire*-ideologin som han menar gör oss passiva och i stor utsträckning hindrar oss från att vidta åtgärder som skulle kunna förbättra de fattigastes liv. Problemet är inte en ekonomisk ordning med ett starkt inslag av fria marknader och globalisering, utan att den blinda tilltro till den ordningen som *laissez-faire*-ideologin står för gör oss alltför passiva. I Franciskus (2013, stycke 56) står det (min översättning):

... ideologier vilka förfäktar marknadens och den finansiella spekulations absoluta självständighet. Följaktligen avvisar de (*ideologierna, mitt förtydligande*) att stater, vars uppgift är att bevaka det allmännas bästa, har rätt att utöva någon form av kontroll.

Brevet kan ses som en påminnelse om att vi har många redskap som vi kan använda som komplement till tillväxt för att uppnå det allmännas bästa och för att förbättra de fattigastes liv. Det är också en påminnelse om att många faktorer utöver de fria marknadskrafterna kan bidra till tillväxt. Forskningen pekar på djupa förklaringar som social samanhållning inom samhället och en känsla av delaktighet, men också konkreta politiska beslut som obligatorisk offentligt finansierad grundskola, barnbidrag och ålderspension.

Berggren och Nilsson citerar bl a Lucas (2004), Pinkovskiy och Sala-i-Martin (2009) och Dollar m fl (2013). Dessa forskare finner att tillväxten ända sedan 1800-talet lyft människor ur fattigdom och att den globala ojämlikheten minskat sedan 1970. Detta är en fantastisk utveckling och att stödja tillväxt i de fattigaste länderna är centralt för att bekämpa den extrema fattigdomen. Det står dock inte i motsättning till att vi i alltför liten utsträckning utnyttjar ytterligare saker, utöver tillväxt, som kan bidra till att göra människors liv bättre. De positiva siffrorna säger heller inget om huruvida det bara är de fria marknadernas spel som bidragit (eller i framtiden skulle kunna bidra) till tillväxten, eller om även faktorer som fred, skuldavskrivningar och offentliga investeringar i infrastruktur, hälsa, utbildning och sociala trygghetssystem spelar roll. Kanske kunde utvecklingen ha varit ännu bättre om vi fullt ut använt alla verktyg i vår verktygslåda.

Förutom tillväxt finns det som sagt flera sätt att förbättra de fattigastes liv. Att hindra skatteflykt ger mer pengar till gemensamma satsningar. En dagsinkomst på en dollar i ett samhälle med fred, rent vatten och oförvitliga statstjänstemän ger ett drägligare liv än att ha samma inkomst i ett samhälle med inbördeskrig, miljöförstöring och korrupta tjänstemän. En specifik åtgärd som ofta tilldrar sig extra stort intresse är direkt omfördelning från rika till fattiga, både inom länder och mellan länder. Kan vi lära oss något av Robin Hood? Dollar m fl (2013) finner att tre fjärdedelar av variationen i de fattigas inkomster, mellan länder och över tid, kan förklaras av variation i genomsnittlig tillväxt. En fjärdedel kan förklaras av förändringar av andelen som går till respektive inkomstkventil. Dollar m fl (2013, s 17) skriver (min översättning):

Det faktum att förändringarna i kvintilandelarna är noll i genomsnitt betyder inte att det inte finns vissa slående förändringar av ojämlikhet i särskilda länder under särskilda tidsperioder.

Minskad ojämlikhet inom länder tycks alltså ha potential att förbättra de fattigas liv. De finner inga robusta bevis angående huruvida vissa politiska åtgärder kan förklara dessa förändringar i ojämlikheten, men inget talar emot att direkt omfördelning kan vara en sådan åtgärd. Lucas (2004) uttrycker sig så här (Berggren och Nilssons översättning):

Potentialen för att förbättra de fattigas liv genom att finna olika sätt att fördela nuvarande produktion är ingenting jämfört med den till synes obegränsade potential som ligger i ökad produktion.

Stämmer detta? Drygt en miljard människor lever på mindre än 1,25 USD per dag, eller 460 USD per år. Samtidigt lever något fler i höginkomstländer med en genomsnittlig BNP per capita på 32 200 USD per år. Vi gör tankeexperimentet att den årliga per-capita-tillväxten i de länder där de fattigaste bor lyckas bli fem procent en lång tid framåt.¹ Om tillväxten blir fördelningsneutral så kommer de fattigaste att ha ökat sin per-capita-årsinkomst med 290 USD om tio år och med 2 800 USD om 40 år. Om 1 procent av de rikas produktion överfördes till de fattigaste skulle det öka deras inkomster mer än vad tio års tillväxt kan göra. Om blygsamma 10 procent (vi rika får ju behålla 90 procent av vår produktion) överfördes skulle det betyda mer än vad 40 års god tillväxt kan göra. Lucas tycks alltså ha fel på kort till medellång sikt. Global omfördelning har stor potential att förbättra de fattigas liv.

Allt som allt lyfter påven fram att vi inte ska glömma att utnyttja alla tillbuds stående medel för att förbättra de fattigas liv. *Laissez-faire*-ideologi bidrar till att vi underutnyttjar vissa redskap och det vill påven varna för.

Sven Tengstam

¹ Både de fattigas inkomster och de rikas produktion är här mätt i sk köpkraftskorrigerade (år 2005) internationella dollar. Tankeexperimentet förenklar och antar att de fattiga inte har under, utan exakt 1,25 USD per dag. Vidare bortses från att prisnivåerna är olika i rika och fattiga länder. Dessa förenklningar gör att omfördelningens potential underskattas relativt tillväxtens potential.

Berggren, N och T Nilsson (2014), "Påvens ekonomiska snedsteg", *Ekonomisk Debatt*, årg 42, nr 1, s 3-4.

Dollar, D, T Kleineberg och A Kraay (2013), "Growth Still Is Good for the Poor", World Bank Policy Research Working Paper 6568, Världsbanken, Washington DC.

Franciskus (2013), "Evangelii gaudium", påvligt brev, http://www.vatican.va/holy_father/francesco/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium_en.html (2013-12-05).

Lucas, R E (2004), "The Industrial Revolution: Past and Future", *The Region*, maj, http://www.minneapolisfed.org/publications_papers/pub_display.cfm?id=3333 (2013-12-05).

Pinkovskiy, M och X Sala-i-Martin (2009), "Parametric Estimations of the World Distribution of Income", NBER Working Paper 15433.

REFERENSER

Ekonomisk Debatt publicerar numera endast Nationalekonomiska Föreningens förhandlingar två gånger per år: efter inledningsanföranden från finansministern och riksbankschefen. Övriga förhandlingar kan avlyssnas på ljudfil på www.nationalekonomi.se. I detta nummer publicerar vi dock två artiklar som baseras på anföranden vid förhandlingarna den 26 november 2013, då rubriken var "De senaste årens penningpolitik". Den första grundas på Lars E O Svenssons inledningsanförande, den andra på Lars Heikenstens kommentar. Därför skiljer sig dessa i stil och format från ordinarie artiklar.

Niclas Berggren och Therese Nilsson
Redaktörer